शिक्षा निदेशालय, राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र, दिल्ली

वार्षिक–पाठ्यक्रमः कक्षा –षष्ठी

सत्रम्– **2026-27**   विषयः–संस्कृतम्

दीपकं पाठ्यपुस्तकाधारितः पाठ्यक्रमः

पाठ्यवस्तु	व्याकरणबिन्दवः	अधिगमोद्देश्यानि	अधिगमसम्प्राप्तयः	गतिविधयः
१. प्रथमः पाठः वयं वर्णमालां पठामः	(१) स्वराः– ह्रस्वदीर्घस्वराणां परिचयः। गुणिताक्षराणाम् अभ्यासः। वर्णसंयोजन–वर्णवियोजनविधिना संयुक्तवर्णयुक्तशब्दानामभ्यासः।	सम्यग् वर्णमालां जानन्ति। वर्णसंयोजने वर्णविच्छेदे छात्राणां निपुणत्वं विधास्यति।	वर्णमालायां दक्षाः भवन्ति। सुष्ठु शब्दनिर्माणविधिं जानन्ति।	परस्परं नाम प्रश्नमाध्यमेन आत्मपरिचयं दास्यन्ति। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
२. द्वितीयः पाठः संयुक्तव्यञ्जनानि	(२) व्यञ्जनानि– कारभ्य हकारपर्यन्तं वर्णबोधः। गुणिताक्षराणाम् अभ्यासः। वर्णसंयोजन–वर्णवियोजनविधिना संयुक्तवर्णयुक्तशब्दानामभ्यासः।	वर्णसंयोजने वर्णविच्छेदे छात्राणां निपुणत्वं विधास्यति। नामविधिना आत्मपरिचयं कथयिष्यन्ति।	सुष्ठु शब्दनिर्माणविधिं जानन्ति। स्वनामपरिचयं संस्कृतेन वक्तुं समर्थाः भवन्ति।	आत्मपरिचयः पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
३. तृतीयः पाठः एषः कः ? एषा का ? एतत् किम् ?	पुल्लिङ–स्त्रीलिङ–नपुंसकलिङपरिचयः एतत्, तत्, किम् एतेषां प्रथमाविभक्तौ त्रिषु लिङ्गेषु त्रिषु वचनेषु च अभ्यासः। अभिनयमाध्यमेन सर्वनामपरिचयः। क्रियापदपरिचयः - लट्लकारे प्रथमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु अभ्यासः।	संज्ञासर्वनामशब्दानां परिचयं प्रददाति। लिङ्गस्य सामान्यपरिचयं जानन्ति वाक्यनिर्माणं जानाति। धातुरूपाणि प्रथमपुरुषस्य त्रिषु वचनेषु जानन्ति।	पुल्लिङ्ग स्त्रीलिङ्ग– नपुंसकलिङ्गपरिचयं प्राप्नुवन्ति। सर्वनामशब्दान् जानन्ति। संज्ञा–सर्वनामशब्दानाम् पृथक्करणे नैपुण्यं प्राप्नुवन्ति।	• अकारान्त–आकारान्ताः विविध धातुरूपाणां बोधनाय विविधक्रियानां गतिविधिमाध्यमेन बोधः कारयिष्यति। पुल्लिङ्ग–स्त्रीलिङ्ग–नपुंसकलिङ्ग शब्दान् छात्राः जानीयुः, एतदर्थं शिक्षकः गतिविध्याधारितं शिक्षणं कुर्यात्
	मध्यम–उत्तमपुरुषयोः त्रिषु वचनेषु	त्रिषु लिङ्गेषु समानरुपेण	मध्यमोत्तमपुरुषयोः प्रयोगं	सम्भाविताः गतिविधयः –

४. चतुर्थः पाठः अहं च त्वं च	अभ्यासः। ‘अस्’धातोः लट्लकारे सम्पूर्णं रूपं जानाति।	संक्षिप्तवाक्यरचनां जानन्ति।	जानन्ति।	I. चर्चितपदानि प्रयुज्य सरलवाक्यनिर्माणम्। II. आत्मपरिचयकथनम्। III. परस्परवार्तालापस्य आयोजनम्। IV. अभिभावकैः सह कृतसम्भाषणस्य लेखनम्।
५. पञ्चमः पाठः सङ्ख्यागणना ननु सरला	गीत–माध्यमेन संख्याशिक्षणम्। एकतः पञ्चाशत् पर्यन्तं संख्याबोधः अङ्कतः शब्देषु संख्याज्ञानम्।	संख्यां जानीयुः।	संख्यां जानन्ति।	I. एकश्वाससंख्याकथनम्। II. संख्यान्वेषणम्। III. एकतः पञ्चाशत्पर्यन्तं संख्याकथनम् । IV. स्यूते स्थितानां वस्तूनाम् उत पार्श्वस्थितानां वस्तूनां संख्यालेखनम्।
६. षष्ठः पाठः अहं प्रातः उत्तिष्ठामि	दिनचर्याकथनमाध्यमेन उत्तमपुरुषस्य अभ्यासः। समयशिक्षणम्। (पूर्ण–ऊन–सार्ध–सपादम्)	उत्तमपुरुषं जानन्ति। समयेन परिचिताः भवन्ति	भाषायां समयं कथयन्ति।	घटिकानिर्माण–गतिविधिः। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
७. सप्तमः पाठः शूराः वयं धीराः वयम्	गीतविधिना उत्तमपुरुषे सरलवाक्यरचनां कुर्वन्ति	सर्वनामशब्दैः सह उत्तमपुरुषस्य बहुवचनं जानन्ति।	वाचनकौशलेन भाषायाम् अभिव्यक्तिं कुर्वन्ति ।	क्रीडाङ्गणे गत्वा प्रकृत्यादिकं कमप्येकं विषयमाधृत्य छात्राः एकम्– एकं वाक्यं रचयित्वा वदेयुः।
८. अष्टमः पाठः सः एव महान् चित्रकारः	वर्णपरिचयः पुष्पाणां नामानि	वर्णपरिचयं जानन्ति	वर्णज्ञाने समर्थाः भवन्ति।	कस्मै कः वर्णः रोचते? इत्यादिमाध्यमेन आरभ्य दैनन्दिनजीवने प्रयुक्त– वर्णाधारित–गतिविधिः।

पाठ्यक्रमः 5 सितम्बर 2026 पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम् ।

मध्यावधिः पाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः ।

मध्यावधि-परीक्षा

पाठपरिचयः	**व्याकरणबिन्दवः**	**अधिगम–उद्देश्यानि**	**अधिगमसम्प्राप्तिः**	**गतिविधयः**
९. नवमः पाठः	अव्ययपरिचयः	येषां रूपाणि न चलन्ति तानि	रोचककथामाध्यमेन छात्राः	समूहगतिविधिः घटे अव्ययानां चिटिकाः संस्थाप्य

अतिथिदेवो भव		अव्ययानि भवन्ति, तेषां परिचयं प्राप्नुवन्ति।	अव्ययशब्दान् जानन्ति। गद्यविधायां पठनकौशलं च प्राप्नुवन्ति।	यस्य अव्ययस्य चिटिका यस्य पार्श्वे आगच्छति सः तम् अव्ययं स्वीकृत्य वाक्यं कथयति, यः वाक्यनिर्माणे असमर्थः सः समूहात् बहिर्भवति, तस्य अव्ययं स्वीकृत्य समीवर्ति अन्यः बालः वाक्यं कथयति।
१०. दशमः पाठः बुद्धिः सर्वार्थसाधिका	क्रियापदपरिचयः–खेल्, पठ्,पिब्, खाद्, गच्छ्, धाव्, भू, कृ हस् इत्यादीनां धातूनां लट्लकारे अभ्यासः।	वाक्ये क्रियापदप्रयोगे समर्थाः भवेयुः।	क्रियापदानां परिज्ञाने समर्थाः भवन्ति।	I. क्रियापदानां कथनस्य स्पर्धायाः आयोजनम्। II. कथासु क्रियापदपूर्तिः। III. दैनन्दिनव्यवहारे प्रयुक्तानां क्रियापदानां लेखनम्। IV. वचनानुगुणं क्रियापदपरिवर्तनम्।
११. एकादशः पाठः यो जानाति सः पण्डितः	शब्दानां षष्ठीविभक्तौ त्रिषु लिङ्गेषु प्रयोगे समर्थाः भवेयुः।	प्रहेलिकायाः माध्यमेन तार्किकक्षमतायाः विकासः।	षष्ठीविभक्त्या परिचिताः भवन्ति।	I. प्रहेलिकायाः उत्तरकथनप्रतियोगितायाः आयोजनम्। II. प्रथमाविभक्तितः षष्ठीविभक्तिं त्रिविधलिङ्गशब्दानां परिवर्तनम्। III. पाठे प्रदत्तं रेखाचित्रम् आधारीकृत्य स्वकुटुम्बस्य रेखाचित्रस्य निर्माणम्। IV. नूतनप्रहेलिकानां सङ्कलनं प्रस्तुतिकरणञ्च।
१२. द्वादशः पाठः त्वम् आपणं गच्छ	पठ्-खेल्-पिब्-खाद्-गच्छ्-धाव्-भू-कृ-हस्-क्रियापदानां लोट्लकारे अभ्यासः।	लोट्लकारस्य रूपाणि ज्ञात्वा वाक्ये प्रयोगं कुर्युः।	लोट्लकारेण परिचिताः भवन्ति। कथायाः रसास्वादं कुर्वन्ति।	लोट्लकारे वाक्यप्रयोगः परिवर्तनाभ्यासश्च यथा - पठति-पठतु। वदसि-वद । चलामि-चलानि। एवमेव अन्यवाक्यानाम् अभ्यासः कारणीयः। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक–कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
१३. त्रयोदशः पाठः	अभिनयपूर्वकं सस्वरगायनम्।	पद्यविधायां पठनकौशलं च	पद्यगायने समर्थाः भवन्ति।	पद्यस्पर्धां द्वारा श्लोकान् गास्यन्ति, श्लोकान् स्मरिष्यन्ति च।

पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि	कण्ठस्थीकरणम्, अन्वयादिमाध्यमेन अर्थबोधः	जानीयुः।		पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
१४.चतुर्दशः पाठः आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः	द्वितीयाविभक्तेः परिचयः।	छात्राः तार्किकचिन्तने क्षमाः भवेयुः। समस्यासमाधान–कौशले दक्षाः भवेयुः। छात्राः द्वितीयाविभक्तेः सामान्यप्रयोगे दक्षाः भवेयुः।	समस्यासमाधानकौशले दक्षाः भवन्ति। तार्किक– चिन्तने दक्षाः भवन्ति। द्वितीयाविभक्तेः प्रयोगे दक्षाः भवन्ति।	शिक्षकः समस्यासमाधानकौशलम् आधृत्य गतिविधिमेकं सम्पादयेत्। यथा– पठनान्तरं बाला किं करिष्यन्ति? सर्वे बालाः स्वमन्तव्यं बोधयन्तु। गतिविधिः–२ शिक्षकः छात्रैः सह मिलित्वा द्वितीया–विभक्ति–आधारितं कमपि गतिविधिं सम्पादयेयुः।
१५. पञ्चदशः पाठः माधवस्य प्रियम् अङ्गम्	तृतीयाविभक्तेः परिचयः। अङ्गपरिचयः	तृतीयाविभक्तेः प्रयोगं जानीयुः।	तृतीयाविभक्तेः प्रयोगं जानन्ति।	शिक्षकः छात्रैः सह मिलित्वा तृतीया–विभक्ति–आधारितं कमपि गतिविधिं सम्पादयेयुः। पाठे प्रदत्तान् अभ्यासप्रश्नान् आधारीकृत्य गतिविध्यात्मक– कक्षाभ्यासस्य आयोजनम्।
१६. षोडश पाठः वृक्षाः सत्पुरुषाः इव	पद्यपरिचयः	पद्यपरिचयं प्राप्नुयुः।	पद्यपरिचयं प्राप्नुवन्ति।	I. पद्याधारित–चित्ररचना प्रतिस्पर्धायाः आयोजनम्। II. विद्यालये वृक्षारोपणकार्यक्रमस्य आयोजनम्, वृक्षाणां संस्कृतनामानि लेखनम्। III. औषधमूलानां वृक्षाणां/ पादपानां चित्रसहितविवरणलेखनम् IV. "मम प्रियः वृक्षः" – लघुनिबन्धलेखनम्।

- **पाठ्यक्रमः 30 जनवरी 2027 पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम् ।**
- **वार्षिकपरीक्षादृष्ट्या सकलपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः।**
- **वार्षिकमूल्याङ्कनं सकलपाठ्यक्रमात् भविष्यति।**

वार्षिक-परीक्षा

मध्यावधौ वार्षिकपरीक्षायां च मूल्याङ्कनाय पाठाः (70 अङ्काः)

१. प्रथमः पाठः वयं वर्णमालां पठामः
२. द्वितीयः पाठः संयुक्तव्यञ्जनानि
३. तृतीयः पाठः एषः कः ? एषा का ? एतत् किम् ?
६. षष्ठः पाठ: अहं प्रातः उत्तिष्ठामि
७. सप्तमः पाठः शूराः वयं धीराः वयम्
८. अष्टमः पाठः सः एव महान् चित्रकारः
९. नवमः पाठः अतिथिदेवो भव
१२. द्वादशः पाठः त्वम् आपणं गच्छ
१३. त्रयोदशः पाठः पृथिव्यां त्रीणि रत्नानि
१४. चतुर्दशः पाठः आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः
१५. पञ्चदशः पाठः माधवस्य प्रियम् अङ्गम्

आन्तरिक–मूल्याङ्कनाय पाठाः

४. चतुर्थः पाठः अहं च त्वं च
५. पञ्चमः पाठः सङ्ख्यागणना ननु सरला
१०. दशमः पाठः बुद्धिः सर्वार्थसाधिका
११. एकादश: पाठ: यो जानाति सः पण्डितः
१६. षोडश पाठः वृक्षाः सत्पुरुषाः इव

टिप्पणी– उपर्युक्तपञ्चपाठाः लिखितपरीक्षायां मूल्याङ्कनाय न सन्ति। शिक्षकाः विविधगतिविधिषु स्वविवेकेन आन्तरिकमूल्याङ्कनाय एतेषां प्रयोगे स्वतन्त्राः सन्ति।